

Modoprør

Politisk kom der en modreaktion på ungdomsoprøret, og det skete i forbindelse med folketingsvalget i 1973, hvor tre nye partier fik stor vælgertilslutning med politiske programmer rettet mod tidens tendenser og det samfund, der var vokset frem i 1960'erne.

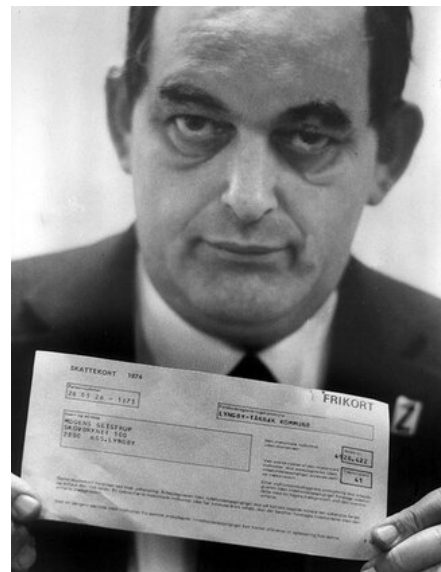
I et tv-program i 1971 om skat og legal skatteunddragelse var en af de medvirkende advokat og skatteekspert Mogens Glistrup. Han var inviteret i studiet for at forklare om oprettelse af aktieselskaber, men interviewet tog pludselig en overraskende drejning, der gjorde Glistrup kendt i hele Danmark. Glistrup afslørede, at han ved hjælp af skattetækning ikke betalte indkomstskat, og opfordrede andre til at gøre det samme.

Mogens Glistrup dannede senere, i 1972, Fremskridtspartiet, og ved folketingsvalget i 1973 fik partiet helt sensationelt 28 mandater og blev landets næststørste parti. Fremskridtspartiet var en liberalistisk protestbevægelse uden det store forkromede politiske program, men derimod med én toneangivende mærkesag, nemlig at få skatterne ned – på samme måde som protestbevægelserne i 1960'erne også havde haft få, men markante mærkesager.

Fremskridtspartiet var en enmandshær båret frem af partistifteren Mogens Glistrup og var repræsenteret i Folketinget fra 1973 til 1999, hvor det mistede indflydelse og med tiden ændrede politisk karakter til et indvandrekritisk og nationalistisk parti. Udbrydere fra Fremskridtspartiet dannede i 1995 Dansk Folkeparti.

Kristeligt Folkeparti var ligeledes et protestparti, oprettet i protest mod den borgerlige VKR-regering, som havde indført fri abort og ophevet forbuddet mod pornografi. Det tredje nye parti var Centrum-Demokraterne (CD), der blev dannet af den tidligere socialdemokrat Erhard Jakobsen i protest mod Socialdemokratiets venstredrejning.

Der er flere forklaringer på, hvorfor dette politiske modoprør slog igennem i 1973 og ændrede det politiske liv. Før jordskredsvalget, som valget i 1973 er blevet kaldt, gik 90 procent af stemmerne til et af de fire gamle partier: Socialdemokratiet, Radikale Venstre, Venstre og Konservative Folkeparti. De gamle partier repræsenterede i høj grad bestemte erhverv, for eksempel bønderne i Venstre, de selvstændigt erhvervsdrivende i Konservative, akademikere og skolelærere i Radikale Venstre, og arbejderne i Socialdemokratiet. Disse gruppetilhørsforhold mistede betydning for vælgerne, og mange så i de nye protestpartiers mærkesager noget, som rørte dem. Fjernsynet spillede også en rolle, her kunne stadig flere vælgere følge de politiske debatter, og det var netop her, Mogens Glistrup var blevet landskendt.

Mogens Glistrup (1926-2008) viser sit skattekort.

Det politiske samarbejde blev med de nye partier vanskeligere og lagde fundamentet til smalle mindretalsregeringer. Fra 1975 til 1982 blev landet ledet af skiftende socialdemokratiske mindretalsregeringer under ledelse af Anker Jørgensen (1922-2016).

Oliekrisen

Opgangstiden og de glade tresseres økonomiske boom sluttede i 1973, da en økonomisk krise skyllede ind over den industrialiserede verden, herunder Danmark. Krisen var sat i gang af store prisstigninger på olie, der medførte virksomhedslukninger og arbejdsløshed.

Olie var blevet Danmarks og den vestlige verdens hovedenergikilde, der afløste koks som opvarmning af boligen, og der kom flere og flere biler, der brugte benzin som brændstof. Det gav de olieproducerende lande, der var samlet i OPEC, stor magt. I 1973 flerdoblede OPEC prisen på råolie, hvilket betød en kraftig forværring af betalingsbalancen. Der blev iværksat bilfrie søndage for at spare på benzinen, og husene blev bedre isoleret.

Den økonomiske vækst i 1970'erne blev begrænset, men den offentlige sektor voksede fortsat, og i perioden fra 1973 til 1983 steg antallet af offentligt ansatte fra 500.000 til 750.000. I samme periode steg arbejdsløsheden til over 200.000, og det fik udgifterne til det offentlige til at stige kraftigt. Den socialdemokratiske regering ville ikke finansiere udgifterne ved at sætte skatterne op, så i 1980 var der et stort underskud på statens budget og på betalingsbalancen.

Oliekrisen i 1973 betød, at der kom rationeringer på olie og petroleum, som blev brugt til at varme lejligheder op med.

Modernisering

I 1982 valgte den socialdemokratiske regering at gå af uden at udskrive folketingsvalg. Krisen igennem 1970'erne havde bidt sig fast, og arbejdsløsheden blev ved med at stige. Danmark havde haft underskud på betalingsbalancen siden begyndelsen af 1960'erne, hvilket var et resultat af, at skatterne ikke alene kunne finansiere velfærdsstaten. Det havde ikke været det store problem at låne til udbygningen af velfærdsstaten, da det gik godt, men da krisen satte ind i 1970'erne, steg underskuddet på betalingsbalancen, gælden til udlandet voksede, og renterne var enorme. Når Socialdemokratiet ikke satte ind med en økonomisk kur, der skulle få betalingsbalancen og udlandsgælden ned, hang det sammen med, at det ville ramme de socialdemokratiske kernevælgere. I 1982 gav den socialdemokratiske statsminister Anker Jørgensen op og overlod nøglerne til Statsministeriet til de borgerlige.

Fra 1982 til 1993 blev Danmark styret af en borgerlig regering under ledelse af den konservative Poul Schlüter (1929-2021). Den borgerlige regering blev kaldt firkloverregering, fordi den bestod af fire partier. Foruden De Konservative var det Venstre, CD og Kristeligt Folkeparti, altså to af protestpartierne fra jordskredsvalget i 1973.

Schlüter-regeringen fik lavet et genopretningsprogram som et liberalt alternativ til den socialdemokratiske model. Målet var at indskrænke den offentlige sektor og de offentlige udgifter, samt ændre den offentlige sektors struktur, så man kunne udføre opgaverne på en ny og mere effektiv måde. Det kom til udtryk i regeringens moderniseringsprogram fra 1983.

Moderniseringen af den offentlige sektor blev en af Schlüter-regeringens mærkesager 1982-1993.

Det var moderniseringsprogrammets mål, at borgeren skulle i centrum, og at man skulle gøre op med "skrankepavementalteten". Nu skulle der ses på, om andre end det offentlige kunne udføre opgaverne billigere og bedre, og det offentliges servicemonopol blev nu udfordret af udliciteringer og privatisering af opgaverne. Derudover skulle regler og detailstyring erstattes af mål- og rammestyring og decentralisering. Tanken var, at politikerne udstak målene og definerede rammerne for den enkelte offentlige institution, men at ansvaret lå lokalt.

Inspirationen til den nyliberale kurs kom fra udlandet, særligt fra Storbritannien, hvor den konservative Margaret Thatcher blev premierminister i 1979 og straks satte gang i en liberal privatisering af det engelske samfund. Inspirationen kom også fra USA, hvor man i 1980 havde valgt den konservative republikaner Ronald Reagan som ny præsident. Den optimisme og håb, som Reagan skabte i USA, forplantede sig også i Europa, hvor nyliberale regeringer kom til magten og skabte en tidsånd, hvor individualismen vandt frem på bekostning af kollektivismen.

Poul Schlüter (1929-2021).

Den borgerlige regering tog også livtag med underskuddet på betalingsbalancen og den enorme udlandsgæld med den såkaldte kartoffelkur i 1986, der gik ud på at begrænse det lånefinansierede forbrug ved at gøre det dyrere at optage forbrugslån. Forbruget og importen faldt, og i 1989 var der for første gang i 30 år overskud på betalingsbalancen.

Resultatet af den borgerlige regerings moderniseringspolitik blev, at den offentlige sektor steg til 800.000 ansatte, altså minimalt sammenlignet med stigningen i 1970'erne, og mange modtagere af overførselsindkomster oplevede et fald i reallønnen.

Yuppier og BZ'ere

Tidsånden

Den nyliberale optimisme fra især USA skyllede også ind over Danmark og var med til at tegne tidsånden i 1980'erne. Som i 1960'erne blev det også i 1980'erne ungdommen, der førte an, og det var blandt dem, tidsånden tydeligst kom til udtryk.

I modsætning til 1968-generationens oprør, der blev tegnet af den politiske venstrefløj, blev 1980'erne en modkultur, der blev skabt på den politiske højrefløj. Her var det især Konservativ Ungdom, der tegnede billedet. De var et ungdomsparti i kraftig vækst og med cirka 13.000 medlemmer, og selv om de derved var en meget lille del af den danske ungdom, så gik de forrest i opgøret mod kollektivismen. I stedet skulle man fremme individualiseringen og stræbe efter personlig succes, helst i erhvervslivet med rigdom og glamour.

Selv om langt fra alle unge var KU'ere, så forplantede livsstilen sig til mange unge, hvor det handlede om et finpudset ydre, hvor intet var overladt til tilfældighederne. Det gjaldt om at stræbe efter egen lykke og livet som yuppier – Young Urban Professionals.

Yuppierne var også den unge generations opgør med kulturen fra ungdomsoprøret i 1968. Det var et opgør med fællesskabet og kollektivismen, mod skolelærernes "rundbordspædagogik" og for kærlighed for gruppearbejde, for ikke at nævne de slidte cowboybukser og det lange hår. Yuppierne gik i Lacoste-poloshirts, stramme nederdele og skjorte og læderslips. De besøgte de nye moderne cafeer, der på kort tid udkonkurrerede de gamle værtshuse, eller gik i fitnesscentre, der skød op alle vegne for at sikre individets selvpromovering. Der var milevid afstand til 68-

Ungt par på cafe og natklub Krasnapolsky i København, 1984.

oprørernes værdier og idealer, og kritikken af kapitalismen og materialismen mistede pusten i 1980'erne. Nu kunne smarte forretningsfolk, der tjente mange penge, være forbilleder for de unge.

Det var dog ikke alle unge, der delte de idealer og værdier, der kom til udtryk i yuppie-kulturen

Yuppie-ikonet Klaus Riskær Petersen med Anne Mette Riskær Petersen i deres store Strandvejsvilla, september 1989.

.Bz'erne som ungdomskultur

En modkultur til yuppierne var bz'erne, der blev den diametrale modsætning til den pæne borgerliggørelse, som man fandt hos eksempelvis KU'erne. Bz-bevægelsen var en broget skare af unge, som i 1980'erne besatte tomme ejendomme og boede i dem, indtil politiet smed dem ud.

Bz'erne blev et udbredt københavnerfænomen og havde lighedspunkter med slumstormerne, der var boligløse unge i 1970'erne. Kollektivismen fra 1968 var også en del af bz-bevægelsen, der tilhørte den politiske venstrefløj, men i øvrigt tog afstand fra den teoretiske marxisme. Bz'erne var drevet af stor handlekraft og spontanitet og en høj grad af anarki, hvor det handlede om at agere her og nu, hvilket blandt andet kom til udtryk i punk-bevægelsen i slutningen af 1970'erne.

Selv om bz'erne ikke var en veldefineret politisk gruppering, var det, der bandt den sammen, ønsket om at leve frit og gå op imod autoriteterne og det etablerede samfund. I modsætning til KU'erne, der ønskede individualisering inden for en traditionel ramme, så ønskede bz'erne kollektivismen inden for utraditionelle rammer.

BZ-bevægelsen vendte sig både imod yuppie-kulturens individualisme, men også imod hippiernes dyrkelse af fred og harmoni. En af bz-bevægelsens højdepunkter var besættelsen af et hus i Ryesgade på Østerbro i København. Episoden, der fandt sted i 1986, udviklede sig til nærmest borgerkrigslignende tilstande, da bz'erne barrikaderede hele området omkring huset.

Det hele begyndte med de københavnske unges krav om et ungdomshus, og da kommunen igen og igen afviste det, besatte de i 1981 den nedlagte brødfabrik Rutana, og kort efter besatte de endnu en fabrik. Politiet stormede hurtigt begge fabrikker under voldsomme kampe. Herefter udviklede det sig, og i 1982 fik de unge et ungdomshus på Jagtvej 69 i København. Da overborgmesteren mødte frem for at indvie ungdomshuset, gjorde bz'erne ham til grin og kastede vand efter ham.

I løbet af 1980'erne skiftede bz-bevægelsen karakter til en modkultur mod det etablerede, kapitalistiske samfund. Kritikken favnede bredt og strakte sig fra kritik af det hvide apartheidstyre i Sydafrika til at kaste æg på den konservative statsminister Poul Schlüter. På et tidspunkt var der dele af bz-bevægelsen, der flirtede med terrorgruppen Rote Armee Fraktion i Vesttyskland, uden at det dog udviklede sig til egentlige terrorhandlinger i Danmark. Bz-bevægelsen definerede sig mere og mere som "autonome", altså nogle, der stod uden for det etablerede samfund, og det blev under det navn, de fortsatte deres aktiviteter ind i 1990'erne, blandt andet ved urolighederne på Nørrebro 18. maj 1993 i forbindelse med en EU-afstemning, hvor politiet trak våben mod de voldelige unge.

<https://voresdanmarkshistorie.ibog.forlagetcolumbus.dk/?id=203>